

STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Välfärdssamhälle – inte välfärdsstat

I Sverige har vi en välfärdsstat och inte ett välfärdssamhälle. Den är uppbyggd på föreställningen att välfärd är liktydigt med vad stat och kommun gör för att bistå människor, skriver riksdagsman Staffan Burenstam Linder. De alternativa skyddsneten har fått förfalla. Men när de offentliga sociala utgifterna går över en viss gräns blir välfärdskostnaderna större än fördelarna och det blir svårt att klara ambitionerna. Välfärdsstaten blir ivrigt sysselsatt med att försöka hantera sociala störningar som den själv givit upphov till. Burenstam Linder visar ett alternativ till den socialdemokratiska välfärdsstatens likgiltighet inför annat än statliga och kommunala insatser.

Mitt i välfärdsstaten med dess enorma satsningar på offentliga utgifter och program för den sociala tryggheten råder social misär. Detta kan tyckas förvånande med tanke på förvissningen om socialpolitikens förtjänster och möjligheter.

I själva verket är en förklaring till missförhållandena just denna politik och det enkelspåriga och överdrivna synsätt, som präglade den och som dominerat efterkrigstidens sociala strävanden. Avsikterna har varit goda, men medlen har varit dåliga. Insatserna har ensidigt inriktats på statliga och kommunala åtgärder, med en underskattning av andra skyddsnet. Det har varit en social ingenjörskonst som bortsett från de enskilda människorna, en övertro till vad "det starka samhället" kan åstadkomma med de svaga människorna. Ett nytt bidrag, en ny reglering, en ny lag, ett nytt förbud, en ny proklamation om "fördelningsspolitik", några nya offentliga tjänster är välfärdsstatens otillräckliga arsenal. Med indignation bör man betrakta den doktrinära socialistiska kallsinnighet som fått breda ut sig till människors skada.

Välfärdsstaten har fördelar men den har också svagheter, och dessa har i alldeles för liten utsträckning blivit uppmärksammade i politikens självhävdelse av det offentliga möjligheter. Ju längre de offentliga sociala utgifterna drivs, desto mindre ursprungliga är de problem, som närmast finns att tackla. Samtidigt ökar kostnaderna för de snedvridningar, som allt högre skatter och bidrag och allt vidlyftigare regleringar ger upphov till och därmed försvagas de faktiska möjligheterna att finna resurser för soci-

ala satsningar. Vidare gör sig vissa icke förutsedda, negativa återverkningar på den sociala standarden gällande, när välfärdsstaten allt mer expanderas. När välfärdsstaten utvidgas förbi en viss gräns, överstiger kostnaderna fördelarna. I ett sent stadium ägnar sig välfärdsstaten åt att utan framgång försöka rätta till sociala störningar, som den själv förorsakat.

Men vad som än givit upphov till dem så är sociala problem sociala problem. Alternativet till att låta välfärdsstaten hamna i excesser är inte att handfallet eller kyligt konstatera att det saknas möjlighet att göra något åt dem. Det gäller att finna ett alternativ överlägset välfärdsstaten och dess ofärd.

Välfärdssamhälle contra välfärdsstat

Det alternativet är välfärdssamhället.

Begreppen "stat" och "samhälle" sammanblandas ofta i debatten. Socialdemokraterna gör det medvetet för att få kollektivistiska, statliga lösningar mer gångbara. Men denna metod är dålig. Det finns och måste finnas en skillnad mellan stat och samhälle. Som Svensk Uppslagsbok upplyser oss om är det endast utifrån totalitära synsätt som staten "identifierar sig själv med ett begrepp, varav staten vanligen anses vara en underart, samhället".

En följd av att blanda ihop "stat" och "samhälle" är att man inte ser den viktiga skillnaden mellan en välfärdsstat och ett välfärdssamhälle.

I ett välfärdssamhälle finns många olika skyddsnet för att bistå dem som har ett ekonomiskt utsatt läge eller råkat i nöd. Det nät som spänns upp av stat och kommun är betydelsefullt men är endast

ett bland flera. I ett välfärdssamhälle lägger man stor vikt vid att utveckla alternativen. Dessa kan byggas upp på många olika nivåer: (1) Ett rimligt skattetryck låter individerna behålla en större förmåga att klara egna utgifter. (2) Individens ekonomiska resurser att tillgripas inför påfrestningar kan förstärkas genom enskilt sparande. (3) Privata pensionsförsäkringar och andra enskilda försäkringar kan öka oberoende och trygghet. (4) Familjen har en oersättlig uppgift att skapa mänskliga band, kärlek och trygghet. (5) Sammanhållningen mellan flera generationer inom en släkt medför, liksom den gamla bygemenskapen, att personer som statistiskt kanske räknas som ensamstående inte är det mänskligt sett. (6) En hög kvalitet i utbildningen ger frihet och oberoende. (7) Människornas vana att ta ansvar liksom en själslig styrka utvecklad genom moral, normer och religion ger säkerhet i livets olika skeden och utvecklar hänsynen till andra människor. (8) Frivilligt socialt arbete och välgörenhet ger kontakt och mening. (9) Stabila företag och fackföreningar kan ha egna, viktiga sociala uppgifter.

I en välfärdsstat råder likgiltighet inför dessa alternativa skyddsnet. Där ersätter det offentliga andra skyddsnet snarare än kompletterar dem och utvecklar dem. I sin extrema form finns det i välfärdsstaten medvetna ansträngningar att demontera alternativa skyddsåtgärder. Staten ges allt vidare funktioner. Det enskilda ansvaret nedvärderas.

Skatter och rundgång

Välfärdsstatens problem yttrar sig på olika sätt. Man kan indela dem i tre huvudgrupper:

- 1) Individerna har sämre möjligheter att på egen hand klara påfrestningar efter att ha betalt välfärdsstatens skatter.
- 2) Ekonomiska snedvridningar minskar nationalinkomsten och därmed de totala resurserna tillgängliga bla, och inte minst, för sociala ändamål.
- 3) Sociala program har vissa negativa sociala återverkningar.

Det är en självklarhet, men ändå på något sätt en förbisedd självklarhet, att de enskilda människorna, efter att ha betalt de stora skattepengar som välfärdsstaten kräver, har starkt begränsade möjligheter att kunna täcka egna kostnader. De höga skatterna minskar individernas egna möjligheter att hantera löpande utgifter och olika påfrestningar. De får också mindre utrymme att bygga upp ett sparande att ta till i kris. De behöver i större utsträckning offentlig hjälp.

När skattetrycket är lågt kan det utformas så att det väsentligen är fråga om en omfördelning från rik till fattig. Men de rika är så få att den beskattningen, även om den når höga höjder, inte förslår långt. En utbyggnad av välfärdsstaten fordrar skärpningar i skattetrycket, som då oundvikligen går ut över vanliga medborgare. Det kan dock fortfarande vara fråga om en omfördelning, men av ett annat slag. Det är nu en omfördelning, inte mellan olika individer utan mellan olika tidsperioder under vars och ens liv. Man betalar hög skatt när man är frisk och står på toppen av sin förtjänstförmåga och får bidrag när man är studerande, arbetslös, gammal eller sjuk.

Men välfärdsstaten har inte stannat här. Skattetrycket har därmed drivits ytterligare ett steg och vi har då kommit in

i en tredje skattehöjarfas. I denna drabbas inte bara vanliga inkomsttagare utan även låginkomsttagare av ansenliga skatter.

Höjningar av skatter och välfärdsprogram i denna fas innebär inte någon överskådlig inkomstfördelning mellan olika inkomstgrupper. Inte heller är det nu fråga om en omfördelning mellan olika tidsperioder under vars och ens liv. Det är för varje individ fråga om att betala högre skatter i nuet och få tillbaka högre bidrag i samma period. Dessa skatter och bidrag innebär uppenbarligen någon form av inkomstfördelning, men vad nettoresultatet egentligen är kan knappast kartläggas ens med omfattande utredningar. Vem matsubventioner och hyresstöd till sist gynnar när man också väger in finansieringen är ytterst oklart. Endast i den enklaste politiska retoriken framställs det som självklart att olika utsatta grupper netto tjänar på de olika programmen.

Välfärdsstatens ingenjörer, medvetna om problematiken men likväl i nervös verksamhet för att inte stå utan uppgift, talar i denna fas med än högre röst – men mer aggressivt än innerligt – om "fördelningspolitik". Likväl är det rundgång.

Rundgången innebär inte att det offentliga betalar tillbaka lika mycket som de enskilda människorna betalat in. Rundgången går inte runt därför att administrationen av pengavandringen kostar. Det är också sannolikt att rundgången, när välfärdssystemen och skatterna görs alltmer långtgående och invecklade, resulterar i att pengarna hamnar i sämre fickor än om de i större utsträckning fått vara där de var. Inkomstfördelningen

blir allt sämre när allt mer skall fördelas efter byråkratiska normer; när de skickliga, för att inte säga smarta, kan lättare hantera bestämmelserna än de svaga; och när alltmer underskottsfinansieras med inflationens makabra inkomstomfördelning. Egentligen är beteckningen "rundgång" en förskönande beskrivning, eftersom den antyder att det finns något systematiskt i systemet, när i själva verket processen innebär en "måfördelning".

De enorma skatterna innebär ofrånkomligen att allt fler inte kan klara sig på sin inkomst efter skatt och på sitt sparande. Det blir allt fler bidragsbehövande. Det kan, när rundgångens förluster blir för stora, stå långt fler bidragsbehövande kvar, även sedan de tillgängliga bidragen distribuerats. Den långt drivna välfärdsstaten skapar bidragsbehov som den endast illa och otillräckligt kan hantera.

Marknaderna har satts ur spel

Utöver dessa problem kommer så förhållandet att nationalprodukten inte är opåverkad av välfärdsstatens skatter, bidrag och regleringar. Inkomstomfördelningen eller rundgången sker inte inom ramen av en given nationalprodukt.

Under en första fas, då olika sociala satsningar avhjälpes grava missförhållanden, som inte skapats av välfärdsstaten själv, överstiger fördelarna kostnaderna. Men när välfärdsstatens ingrepp blir allomfattande utvecklas ekonomin sämre.

Höga skatter och bidrag innebär att det blir mindre lockande att arbeta, utbildas sig, ta risker, ägna sig åt företagande och spara. De kostnader som en felaktig

incitamentsstruktur ger upphov till är väl kända, ehuru inte tillräckligt ofta erkända. När nationalinkomsten utvecklas illa har individerna minskade förutsättningar att klara sin ekonomi och staterna mindre pengar för sociala ändamål.

Mycket av välfärdsstatens verksamheter har monopoliserats inom den offentliga sektorn. Här råder en mycket begränsad konkurrens. Detta leder till ineffektivitet, dvs det blir dyrare än det skulle behöva vara. Vidare blir valfriheten begränsad, vilket ytterligare minskar utbytet av de skattefinansierade satsningarna för alla dem som skulle vilja ha tillgång till alternativ. Köer i stället för priser får utjämna utbud och efterfrågan. Byråkratiska regler måste till i mängd för att reglera vad som skall göras av vem för vem. I köerna och bland reglerna kommer fingerfärdighet och förbindelser att ge utbyte. Välfärdsstaten når inte in i hörnen där nöden kan vara som störst.

Dessa är välbekanta nackdelar av att förstöra marknader. Verkliga eller inbillade fel i marknadernas sätt att fungera utbyts mot långt allvarigare imperfektioner, som följer av det politiska systemets sätt att fungera eller inte fungera. Om och om igen demonstreras hur dessa "political failures" överstiger de "market failures", vilkas existens eller förmenta existens blivit föremål för sådan uppmärksamhet. Det fordras ideologisk förblindelse för att ej se de politiska styrningarnas dominerande avsikter. Ineffektiviteten innebär att sociala problem dels skapas alldeles i onödan, dels ej avhjälpes i den utsträckning som resursinsatsen i sig skulle kunna motivera.

Välfärdsstaten påverkar sparandet och då inte bara genom de snedvridning-

ar som skatter och bidrag till äventyrs har på resursallokeringen. Individernas sparmotiv försvagas, när välfärdsstaten tar över ansvaret. Inför man ett stort, offentligt pensionssystem, minskar de enskilda individernas önskan att på egen hand bygga upp reserver för ålderdomen. Men om det totala sparandet minskar, försämras också tillväxten och därmed resurserna – privata och offentliga – för sociala ändamål för framtiden. En ambition finns därför inom välfärdsstaten att ersätta privat sparande med offentligt sparande. Dessa strävanden har dock ofta misslyckats. Detta gäller alldeles särskilt när välfärdsstaten drivits mycket långt och statsmakterna med de olika ekonomiska påfrestningar, som då gör sig gällande, inte klarar ens att vidmakthålla balans i statens affärer och än mindre att ha några överskott.

Välfärdsstatens politiker delar ut politiska gåvor för att skaffa sig röster. De offentliga budgetarna underbalanseras. När samtidigt hushållens sparbenägenhet minskat, blir det ett totalt sparandeunderskott. När kravmaskinerna snurrar vidare och tillväxttakten på grund av sviktande investeringar gått ned, uppstår allvarliga rubbningar i den ekonomiska balansen. Det blir stagflation.

Välfärdsstaten kan också ge upphov till stabiliseringspolitiska problem på andra vägar. För att skydda individerna försöker välfärdsstaten isolera dem från förändringar. Detta har sina fördelar, om statsmakterna verkligen har resurser att genomföra sina avsikter. Det typiska är att statsmakterna alltmer överskattat sina möjligheter härvidlag.

I en dynamisk ekonomi fordras ofrånkomligen anpassningar. Försöker vi eli-

minera behovet av dem genom olika socialt inspirerade strävanden ger vi oss på det omöjliga.

I vissa fall vill ju faktiskt staten själv påverka genom att driva stabiliseringspolitik för att motverka stora konjunkturörelser. Men har man brutit sönder marknaderna är detta inte så lätt. Att driva stabiliseringspolitik är att med hjälp av olika ekonomiskt politiska medel sända ut olika signaler, tex genom ränte- eller skatteändringar. Dessa olika signaler måste arbeta sig igenom ett otal marknader innan det kan bli någon makroekonomisk effekt. Fungerar inte marknaderna – genom att välfärdsstaten i sina välmenande syften satt dem ur spel – blir de stabiliseringspolitiska åtgärderna till intet. Olika prioriteringar, tex på kreditmarknaderna eller indexeringar i bidragsfloran, leder till att staten i full välmening gör sina egna stabiliseringspolitiska ingrepp mindre verkningsfulla. I välfärdsstaten tränger många signaler aldrig fram, eftersom staten förhindrar dem från att göra det. Därmed blir det mindre stabilitet till skada även för dem – och kanske mest för dem – som skulle skyddas.

Industripolitiken – subventionspolitiken – ger goda exempel på hur välfärdsstaten till stor skada för välfärden försöker skydda mer än den kan skydda. Välfärdsstaten har försökt centralisera ansvaret för omställningsprocesserna i det i och för sig vällovlige syftet att förhindra att individer råkar i svårigheter. Men syftet är en sak och de verkliga verkningarna en annan. Genom att bromsa omställningarna och utan att själv ha förmått skapa några alternativ har staten gjort strukturkriserna mer

djupgående. Till sist har de enskilda människorna drabbats av omställningskraven och då hårdare, eftersom en välmående välfärdsstat slösat resurser som kunnat sättas in i framtidens sysselsättning.

Välfärdsstaten har övertagit ansvaret för den fulla sysselsättningen. Den har också i stor utsträckning övertagit ansvaret för arbetslöshetskassorna och för företagens överlevnad. Den har härigenom fritagit arbetsgivare och fackföreningar från en stor del av ansvaret att träffa överenskommelser på arbetsmarknaden, som är förenliga med ekonomisk balans. Avtal, som driver upp kostnadsnivåerna, driver också statsmakterna till åtgärder för att ackommodera de orealistiska avtalen. Penningmängden tillåts öka. Försämrad internationell konkurrenskraft genom oansvariga löneavtal som tenderar att ge arbetslöshet devalveras bort. En sådan politik underminerar emellertid den ekonomiska stabiliteten. Statens medel att driva ekonomisk politik är mindre än statens ambitioner att göra det. I längden drabbas sysselsättning och välfärd.

Välfärdsstatens svagheter

Vi har så den tredje gruppen av välfärdsstatliga problem. Denna omfattar olika negativa sociala verkningar av de sociala programmen och avser alltså inte – som den andra gruppen – ekonomiska begränsningar i möjligheterna att vidmakthålla de socialpolitiska ambitionerna.

En svaghet i välfärdsstaten är att den vilseleder de enskilda människorna att fatta beslut genom att utlova mer än den i längden kan hålla. Beslut på falska pre-

misser försämrar individernas sociala standard.

Välfärdsstatens arkitekter har inte varit särskilt intresserade av hållfasthetslära. Sådana överväganden har betraktats som tråkiga och besvärliga teknikaliteter frambesvurna av politiska meningsmoståndare och bakåtsträvare. Påpekanden om svårigheter att klara alla åtaganden har välkomnats endast för det utrymme de givit till attack på de ovilliga.

De negativa verkningarna på ekonomin som vi diskuterat gör sig gällande med en tidsmässig eftersläpning och välfärdsstatens politiker bortser därför gärna från dem. Många program i välfärdsstaten och framför allt pensionssystemen är dessutom så utformade att förpliktelserna endast gradvis inträder och först på mycket lång sikt får full omfattning. Politikerna kan då i väljarkonkurrensen ta den politiska fördelen av programmet omedelbart men undvika belastningen av orealistiska löften till långt senare. Till sist kommer dock den överdrivna välfärdsstaten i en situation där besparingar och nedskärningar blir nödvändiga.

Ytterligare en anledning att välfärdsstatens ambitioner kan vara svåra att klara på lång sikt är att dess verksamheter i så stor utsträckning består av produktion av olika slags tjänster, t ex vård i olika former. Sådan service är mycket arbetskraftskrävande. Åtminstone om reallönerna stiger, blir tjänster relativt sett dyrare och dyrare. Att upprätthålla en viss omfattning på servicen kommer att kosta växande belopp. I ett system med begränsad konkurrens och därav följande ineffektivitet blir dessa kostnadsstegringar särskilt omfattande och utfästelserna svåra att fullfölja.

Om nu människorna inte räknat med några besparingar och nedskärningar kan de under lång tid ha fattat beslut på en falsk grund. De, som i politiken allra oftast brukar tala om "planering", kan komma att ge de enskilda människorna ett dåligt underlag för planering. Allra allvarligast blir detta om pensionssystemets förmåner inte kan infrias. Att rätt fördela sin konsumtion över en livsålder fordrar en livsålders beslut. Hållfastheten i välfärdsåtagandena är därför en del av välfärden.

När besparingar i välfärdsstaten skall göras, sker det ofta efter det att alternativa system och skyddsnet förstörts eller skadats och leder därför till extra stora påfrestningar.

En helt annan svaghet i välfärdsstaten är att det till sist inte är lätt att köpa ihop medmänsklighet. Omsorgens professionalisering leder till ett samhälle, som saknar omistliga kvaliteter.

Hur snäll vårdpersonal än är och hur många kuratorer som än anställs och hur generösa bidrag som än ges, går det inte att ersätta medmänniskor. Människor, besjälade av en önskan att obetalt och självupppoffrande och utan medbestämmandebyråkrati och arbetstidslagar vara till varandras stöd, har mer att ge. Det socialistiska förringandet av familjen är farligt. Likaså den nedvärderande inställningen till välgörenhet. En välfärdsstat som tar ifrån oss förmågan till omsorg om varandra och ansvar inför varandra blir till ofärd i stället för välfärd.

Välfärdsstatens hjälpande och förebyggande roll försvagas av att många anpassar sig till skatte- och bidragsregler.

I den försäkringsteoretiska litteraturen

resonerar man om vad som kallas "moral hazard". Med det avses de icke önskade verkningar på beteenden som försäkringar är förenade med. Den, som har en bilförsäkring, kör något slarvigare, än han annars skulle göra. Den, som har en stöldförsäkring, är något ovarsammare, än han annars skulle vara osv. Försäkringarna har en tendens att framkalla försäkringsfall. Direkta bedrägerier ökar i sin tur denna tendens. Inom välfärdsstaten finns liknande symtom. Skatte- och bidragsvillkoren för gifta respektive ensamstående har – för att ta bara ett exempel – lett till en familjesplittring utöver vad som annars skulle råda. Denna splittring och andra sådana anpassningar och utnyttjanden har i sin tur skadliga sociala verkningar.

Skatter och bidrag inbjuder till fusk. Sådana förfaranden sänker kvaliteten i samhället och får vidsträckta bieffekter. När staten sedan skall beivra missbruk – tex av bostadsbidrag eller sjukskrivningar – leder detta i sin tur till en minskad integritet för de enskilda människorna och en uttunning av rättssäkerheten. En känsla av att inte kunna göra rätt för sig och ofta inte kunna klara sig utan bidrag och ibland to m behöva anhålla om bidrag, trots att man betalar höga skatter, försämrar också integritet och självkänsla.

Poängen med denna förteckning på välfärdsstatens svagheter är inte att förneka att de offentliga socialpolitiska satsningarna kan bidra till att lösa omfattande sociala problem. Syftet är att visa att dessa satsningar är förenade med vissa kostnader. Dessa kostnader måste observeras därför att de ökar, när väl-

färdsstaten expanderar samtidigt som denna då ägnar sig åt uppgifter av fallande angelägenhetsgrad.

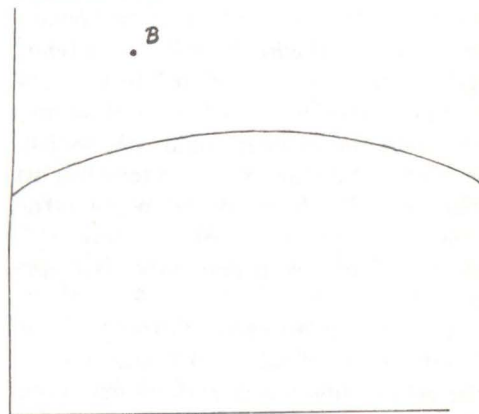
Kostnaderna överstiger fördelarna

Välfärdsstatens inverkan på välfärden kan illustreras i vidstående diagram. På den vågräta axeln mäter vi de offentliga, sociala utgifterna som andel av nationalinkomsten. På lodaxeln mäter vi graden av social välfärd. Det finns här inte något enkelt mått att tillgå, men det går att konstruera ett sådant. I detta index skulle då sammanvägas mått på olika komponenter såsom familjesplittring, brottslighet, alkoholism, narkotikamissbruk och långvarig arbetslöshet. Ju färre sådana tragedier, desto bättre är den sociala välfärden och desto högre upp på lodaxeln befinner vi oss.

Kurvan i diagrammet väljer jag att kalla "Linder-kurvan". Till att börja med stiger den. När de sociala utgifterna är små, ökar den sociala välfärden, om ytterligare satsningar sker på offentliga, sociala program. Men så småningom når vi ett maximum. Högre än så i välfärd – och det behöver inte innebära så högt – kan man inte nå i en välfärdsstat med dess ensidiga inriktning på offentliga sociala insatser. När de offentliga sociala utgifterna drivs förbi denna gräns blir välfärdskostnaderna större än fördelarna. Kurvan pekar nedåt.

Under en lång följd av decennier har man vidtagit åtgärder, som i detta diagram sett inneburit, att man rört sig utåt längs den horisontella axeln. Välfärdsstaten har byggts ut. Det har hela tiden funnits stora sociala problem att försöka bemästra och den allmänt vedertagna

Välfärdsnivå

Sociala utgifter
som andel av

"Linder-kurvan" nationalinkomsten

metoden att hantera sådana utmaningar har varit att vidga de offentliga sociala programmen. Ytterligare en drivkraft, som fört oss utåt till höger i diagrammet, har varit den attraktionskraft, som olika sociala reformer haft såsom "politiska gåvor" när partierna konkurrerat om väljarnas gunst.

Men denna rörelse utåt, längs den vågräta axeln, kan komma att – eller har redan kommit att – fortsätta längs Linder-kurvan förbi dess maximum. Socialpolitikens kostnadssida är inte tillräckligt observerad och det är därför lätt att förbise att det alls finns ett maximum. Eftersom det fortfarande, när man närmar sig detta maximum och även i detta maximum, finns stora sociala problem, tränger sig kraven på nya socialpolitiska satsningar på och leder till nya offentliga åtgärder. Det är de enda åtgärder man tycker finns till förfogande. Politiker i välfärdsstaten har tappat ur sikte, eller

tycker sig inte ha anledning fundera på alternativa metoder att hantera sociala problem. Ytterligare insatser av sedvanligt offentligt slag innebär att kurvans maximum passeras. Utan att politikerna ser orsakssambanden ökar de sociala problemen nu och processen tenderar att föda sig själv. Välfärdsstaten blir ivrigt sysselsatt med att försöka hantera sociala störningar, som den själv givit upphov till.

Vad jag alltså sammanfattningsvis vill framhålla är tre saker: 1) Linder-kurvan har ett maximum och 2) detta maximum finns det avsevärd risk att man passerar och 3) inom ett välfärdssamhälle kan man nå utanför denna välfärdsstatens begränsningar vilka illustreras i Linder-kurvan.

Det moderata alternativet

Välfärdsstatens brister och svårigheter kommer av dess ensidighet. För att ta oss till högre välfärdsnivåer än dem, som välfärdsstaten är förenliga med enligt Linder-kurvan, fordras andra medel än bara offentliga sociala utgifter och program. Vi kan i ett välfärdssamhälle ta oss till en högre nivå tex till punkten B i diagrammet. Denna punkt är projicerad i ett tredimensionellt diagram där på den tredje axeln är inlagda de olika alternativa trygghetsnät som hör välfärdssamhället till.

För att andligen och materiellt hjälpa de svaga och nödlidande måste vi vårda och utveckla de alternativa skyddsnet, som tillsammans skapar ett välfärdssamhälle. Både ekonomiska och sociala skäl talar till förmån för detta alternativ till välfärdsstaten. I besparingstider blir det

särskilt betydelsefullt att där finns alternativ. Nedskärningar blir lätt till tragedier om det bara är nedskärningar utan alternativa lösningar att förlita sig på. Välfärdssamhällets skyddsnet har också förebyggande krafter. De kan förhindra vad som annars måste förvärras innan det kommer under välfärdsstatens öga.

Moderat socialpolitik är att låta stat och kommun ha omfattande uppgifter men att samtidigt förstärka de andra skyddsneten. Detta betingar vår syn på familjen som samhällets grundsten; på behovet av valfrihet i barnomsorg; på skolans fostrande roll och dess uppgift att ge kvalitet i kunskap så att individen kan reda sig; på religionens och kyrkans och det frivilliga arbetets betydelse; på enskilt ägande, individuellt sparande och lönsamma företag som första försvarslinjer och på kravet att skatterna skall sänkas så att man inte blir till bidragstagare därför att man inte klarar sig efter skatt.

Även om de ekonomiska motiven för en omorientering av socialpolitiken ofta framhävs och framtvingar omprövningar, är de rent sociala hänsynen ännu viktigare. Sinnets välbefinnande skapas genom välfärdssamhället med mänsklighet och ansvar och inte så lätt endast med välfärdsstatens kronor.

Kontakterna mellan generationerna måste stärkas och inte som nu tunnas ut framför allt genom den systematiska kollektiviseringen av barnomsorgen. Förringandet av familjen är farligt. Fostran fordrar gemenskap och goda föredömen för att ej bli till gnat och tjat. De äldre kommer att bli ensammare när barnen lär sig att allt skall institutionaliseras.

Vissa (socialistiska) ledare för handi-

kapporganisationerna attackerar välgörenhet. Tanken är att staten har ansvaret och att ingen skall behöva känna sig i skuld genom andras medömkan. Men välgörenhet, "att göra väl", är en vacker idé som inte kan fördömas. Vi är alla handikappade i den bemärkelsen att vi alla behöver varandras stöd.

Men vi måste då också få ge. Den dag man känner att man inte bör hjälpa en blind över gatan därför att det skall staten göra, den dagen har vi utformat en inställning som ej har med civilisation att göra. Och den dagen kommer inte heller staten att fungera. Vi behöver ett samvete för att staten skall ha något samvete.

Det finns anledning reflektera över vad solidaritet är och hur solidaritet befrämjas. Välfärdsstatens solidaritet går över skattsedeln. Dess innehåll är pengar. Frågan är vilken kvalitet och hållbarhet denna den socialistiska solidariteten egentligen har.

För att fungera måste solidariteten ha sitt ursprung i en önskan och en möjlighet i vars och ens egen gärning att hjälpa, vara hänsynsfull, ordna väl för sina egna och andra. Denna känsla utvecklas naturligen inom familjen och kan där växa sig så stark att den räcker även till generositet långt utöver dessa gränser. Detta är den djupare innebörden i det engelska ordspråket "charity begins at home". Det går inte att älska vilt främmande människor, om inte själen först värmts av kärlek och ansvar inför anhöriga och vänner. Det är här den attityd grundas som humaniserar allt liv.

Den solidaritet som kollektivisterna skriker ut är rank. Den söker inte sitt fäste i ansvaret för de närmaste. När socialister kallar familjen för en inåtvänd

och egoistisk institution blir detta till sist till ett likgiltighetens budskap i samhällslivet som helhet. Solidaritetskänslor får ej den näring som behövs för att bära upp ett vidare kärleksarbete och praktiskt engagemang. Kyla och hänsynslöshet finns det därför alltför mycket av. Den socialistiska solidariteten blir en falskskyltning. Hur skall man med gott hjärta betala skatt, när man lärts att man inte behöver ett gott hjärta eftersom staten svarar för hjärtverksamheten?

Välfärdssamhällets solidaritet är medmänsklighet. Välfärdsstatens solidaritet är budgetpolitik. Politik är lättare: ett anslag, ett beslut. Men solidaritet för att vara äkta är nog ofrånkomligen svår. Där finns inte några genvägar utan att målet försvinner. Den äkta solidariteten är något gott som finns där endast därför att vi strävar efter den i det privata och inte därför att vi överlåter den till det offentliga.

Solidaritetsens teori behöver vi begrunda efter att länge ha gjort den till ett slagord.

I Sverige har vi en välfärdsstat och inte ett välfärdssamhälle. Den är uppbyggd på föreställningen att välfärd är liktydigt med vad stat och kommun gör för att bistå människor. I kollektivistiskt nit har man låtit andra skyddsnet förfalla. När vi bedömer välfärdsnivåer i andra länder ser vi blott hur mycket det offentliga spenderar på sociala ändamål. Japan t ex, som har låga utgiftsandelar på det sociala, uppfattas som ett hårdhänt land. Men där finns långt mera välutvecklade alternativa skyddsnet än vi har i Sverige.

Under hösten 1981 annonserade staten livligt för att sprida information om den

nya sk socialtjänstlagen: "När sociala problem dyker upp ... Socialtjänsten. Ett nytt begrepp, en ny lag som ser till hela din situation". Denna korta annons-text återspeglar välfärdsstatens attityd att staten och en lag kan se till hela din situation.

Välfärdsstatens nedvärdering av stöd, som härrör ur andra källor än staten, är farlig. Särskilt i sin extrema form, där de alternativa skyddsneten medvetet för-

svagas blir välfärdsstaten själv till ett socialt problem. Den resulterar i ett hjälplöst för att inte säga hjärtlöst samhälle.

Det är nu nödvändigt att formulera en socialpolitik överlägsen socialdemokraternas och dessutom förenlig med ekonomisk balans. Välfärdssamhället svarar mot de kraven. Moderata samlingspartiet har här ett gott utgångsläge. Byggstenarna i välfärdssamhället låter sig formas med moderata ideologiska verktyg.